

ANONİM ŞİRKETLER İŞÇİLERİ ve HAYIR İŞLERİ İÇİN ŞİRKET KÂRINDAN PAY AYIRABİLİRLER Mİ?¹

*CAN INCORPORATED COMPANIES ALLOCATE
A SHARE OF THEIR PROFITS IN ORDER TO
PAY THEIR EMPLOYEES OR TO DO WORKS OF
CHARITY?*

Soner ALTAŞ^(*)

ÖZ

Son yıllarda anonim şirketlerimizin kurumsallaşmaya özel önem verdikleri ve müşteri memnuniyeti yanında çalışan memnuniyetini sağlamaya yönelik adımlar attıkları bilinen bir gerçektir. Türk Ticaret Kanunu, anonim şirketlerimizde çalışan memnuniyetinin sağlanmasına yönelik birtakım düzenlemelere yer vermekte, hatta sosyal sorumluluk anlamında yardım ve hayır işlerinde kullanılmak üzere şirket kârından pay ayrılmasına imkan sağlamaktadır. İşte bu çalışmada, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketler tarafından çalışanları yararına ve hayır işleri için kârden pay ayrılmasına ilişkin düzenlemeleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Anonim Şirket, Kâr, Yedek Akçe, Vakıf, Kooperatif

ABSTRACT

It is a well-known fact that incorporated companies in Turkey attach importance to institutionalisation and take steps to ensure workforce satisfaction as well as customer satisfaction. Turkish Commercial Law involves such regulations for employee satisfaction and allows incorporate companies to allocate a share from its profit to undertake charity activities as a part of social responsibility. This article deals with the regulation regarding allocation of profit to be paid employees and to be used for works of charity by incorporated companies, provided under the Turkish Commercial Law, no. 6102.

Key Words: Incorporated company, profit, reserved fund, foundation, cooperative

^(*) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi

¹ Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı kurumu bağlamaz.

1- GİRİŞ

Hatırlanacağı üzere, 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu (ETK), anonim şirketlere, 466'ncı maddesinde öngörülen kanuni yedek akçe ayırma zorunluluğu dışında, ihtiyari olarak yedek akçe ayırma ve hatta işçiler yararına yardım sandıkları ve sair yardım kuruluşları kurma olanağı tanımakta idi. Bu çerçevede, sınırlı sayıda anonim şirket tarafından bilinse ve uygulansa da, anonim şirketlerin, işçiler yararına vakıf kurmaları ve elde ettikleri kârların bir kısmını işçiler yararına yedek akçe olarak ayırmaları, bir başka deyişle şirket kârından işçilerle pay vermeleri mümkündür. Bu yönüyle bakıldığında, 1956 yılında kabul edilen eski Ticaret Kanunu'nun, kabul edildiği dönemin çok ötesinde bir yaklaşım sergilediğini kabul etmek gerekir.

Peki, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu² (TTK)³ da şirket çalışanları lehine yedek akçe ayrılmasına izin vermekte midir? Ya da konuyu bir adım daha ileri götürürsek, yeni TTK, anonim şirketlerin hayır işleri için kârdan pay ayırmasına nasıl bakmaktadır? İşte bu çalışmamızda, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketler tarafından çalışanları yararına ve hayır işleri için kârdan pay ayrılmasına yaklaşımı, 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu ile karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

2- İŞÇİLERE YARDIM AMACIYLA ve/veya HAYIR İŞLERİ İÇİN ŞİRKET KÂRINDAN PAY AYRILMASI

ETK'nin "Müstahdem ve İşçiler Lehine Yardım Akçesi" kenar başlıklı 468. maddesinde;

"Esas mukavelede şirketin müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları vesair yardım teşkilatı kurulması ve idamesi maksadıyla akçe ayrılması derpiş olunabilir.

Yardım maksadına tahsis olunan para ve diğer mallar, şirket mallarından ayrılarak bunlarla Medeni Kanun hükümleri dairesinde bir tesis meydana getirilir.

Tesis senedinde, tesis mallarının şirkete karşı bir alacaktan ibaret olacağı tasrih olunabilir.

Şirketten alınandan başka müstahdem veya işçilerden de aidat alınmışsa, hizmet münasebetinin sonunda tesis şartlarına göre bu akçeden faydalanmadıkları takdirde müstahdem ve işçilere hiç değilse ödedikleri meblağlar ödeme tarihlerinden itibaren %5 faiziyle birlikte geri verilir."

hükmü yer almakta idi.

TTK'nın "Çalışanlar ve İşçiler Lehine Yardım Akçesi" kenar başlıklı 522. maddesinde ise;

"Esas sözleşmede şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yardım kuruluşları kurulması veya bunların sürdürülebilmesi amacıyla veya bu amacı taşıyan kamu tüzel kişilerine verilmek üzere yedek akçe ayrılabilir.

Yardım amacına özgülünen yedek akçelerin ve diğer malların şirketten ayrılması suretiyle bir vakıf veya kooperatif kurulması zorunludur. Vakıf senedinde, vakıf malvarlığının şirkete karşı bir alacaktan ibaret olacağı da öngörülebilir.

Şirketin bu amaca özgüllediği yedek akçeden başka yöneticilerden, çalışanlardan ve işçilerden aidat alınmışsa, iş ilişkisinin sonunda, vakıf senedine göre yapılan ayırmadan yararlanamadıkları takdirde çalışanlara ve işçilere hiç değilse ödedikleri tutarlar ödeme tarihinden itibaren kanunî faiziyle birlikte geri verilir."

denilmiştir.

² 14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

³ Çalışmamızda, karışıklığa sebebiyet vermemek için, 29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu için Eski Ticaret Kanunu manasında ETK, 13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için de mer'î Türk Ticaret Kanunu manasında TTK kısaltmaları kullanılmıştır.

Dikkat edileceği üzere, TTK'nın anılan maddesi, öz itibarıyla, ETK'nın 468. maddesinden alınmıştır. Şirket esas sözleşmesi ile çalışanlar ve işçiler yararına yedek akçe ayrılmasını içeren 522. maddede, ETK'nın 468. maddesindeki "müstahdemler" ibaresi yerine "şirket çalışanları ve yöneticileri" söz dizimi getirilmiş, yardım amacına özgülünen yedek akçeler ve malların şirket malvarlığından ayrılarak bir "vakıf veya kooperatif kurmak" suretiyle değerlendirilmesi öngörülmüş, şirketten ayrılanlar dışında aidat alınması halinde de yararlanamayanlara en azından kanuni faiz ile geri verilmesi şart koşulmuştur⁴.

TTK düzenlemesinde göze çarpan en önemli yenilik ise, çalışanlar, işçiler ve yöneticilere yardım amaçlı ayrılacak yedek akçelerin bu amacı taşıyan kamu tüzel kişilerine verilebilmesine olanak sağlanmasıdır. Yani, anonim şirketler, şirket çalışanları, işçileri ve yöneticileri için ayırabilecekleri yedek akçeleri, değerlendirilmek üzere bu amacı taşıyan mevcut kamu tüzel kişilerinden birisine yatırılabilecekleri gibi, ileride bu amaçla kurulacak kamu tüzel kişiliğine de devredebileceklerdir.

Dolayısıyla, anonim şirketler, kuruluş esas sözleşmelerine hüküm koymak ya da sonradan esas sözleşme değişikliğine gitmek suretiyle, şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri yararına vakıf veya kooperatif kurabilecek ve bunların devamı amacıyla yıllık kârdan yedek akçe ayırabileceklerdir⁵.

Şirketin yıllık kârından yöneticiler, çalışanlar ve işçiler için ayrılacak olan bu yedek akçeler, ayrılmalarını müteakip bağımsız bir nitelik kazanacak ve mevcut olan veya ileride Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulacak olan bir vakfa⁶ ya da 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca kurulacak kooperatife mal edilecektir⁷. Ya da, yukarıda izah ettiğimiz üzere, yöneticileri, çalışanları ve işçileri için ayrılacak yedek akçeler, bu amaçla kurulacak kamu tüzel kişiliğine de devredebilecektir. Dolayısıyla, şirket malvarlığından ayrıldıktan sonra, şirketin bu yedek akçeler üzerinde tasarruf hakkı kalmayacaktır.

Diğer yandan, ETK'da olduğu üzere, TTK'ya göre de, yıllık kârdan ayrılan yedek akçeden başka, kurulacak vakıf yöneticilerden, çalışanlardan ve işçilerden aidat alabilecektir. Çalışanların ve işçilerin şirketten ayrılmaları ve vakıf senedine göre yapılan ayırmadan yararlanamamaları halinde ise, ödedikleri tutarlar ödeme tarihlerinden itibaren –en az- kanuni faiziyle birlikte kendilerine iade edilecektir.

Ancak, yukarıda da belirttiğimiz üzere, bu amaçla yedek akçe ayırmak için şirket esas sözleşmesinde hüküm bulunması gerekir. Bu çerçevede, yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yardım kuruluşları kurmak ve bu amaçla yedek akçe ayırmak isteyen bir anonim şirketin ilgili esas sözleşmesi maddesi;

"Şirketin yıllık kârından, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre % 5 yasal yedek akçe ile şirket tüzel kişiliğine terettüp eden bircümle mali yükümlülükler ayrıldıktan ve birinci temettü indirildikten sonra, % 3'ten az olmamak üzere % 5'e kadar genel kurulca takdir edilen bir miktar, (A) Anonim Şirketi Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı'na tahsis olunur."

şeklinde olabileceği gibi, esas sözleşmede bu hususa yer vermekle birlikte kararın genel kurula, icrasının ise yönetim kuruluna bırakılması yönünde, aşağıdaki gibi, genel bir madde de tanzim edilebilir:

⁴ TTK'nın 522'nci maddesinin gerekçesinde, sadece "Madde, 6762 sayılı Kanunun 468 inci maddesinden alınmıştır." demekle yetinilmiş, yapılan kısmi değişikliklere değinilmemiştir.

⁵ ERİŞ Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1995, s.776

⁶ Ülkemizde, sınırlı sayıda ve özellikle büyük addedilecek anonim ve holding şirketlerin, genelde "emekli ve yardım sandığı vakfı" kurduklarını görmekteyiz.

⁷ ERİŞ, age, s.777; DOĞANAY İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 2. Cilt, 2. Baskı, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981, s.1055-1056

“Yönetim kurulu kararıyla, Türk Ticaret Kanununun 522nci maddesi uyarınca şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yardım kuruluşları kurulabilir ve şirketin yıllık kârından, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre % 5 yasal yedek akçe ile şirket tüzel kişiliğine terettüp eden bircümle mali yükümlülükler ayrıldıktan ve birinci temettü indirildikten sonra, % 3’ten az olmamak üzere % 5’e kadar genel kurulca takdir edilen bir miktar, bu yardım kuruluşuna tahsis olunur. Şirket tarafından kurulacak olan yardım kuruluşundan yararlanacakların nitelikleri ile yararlanma şartları, bu hususta şirket yönetim kurulu tarafından kabul edilecek bir statü veya yönerge ile tespit olunur.”

Gelelim esas sözleşmede hüküm olmamasına rağmen şirket çalışanları, yöneticileri ile işçileri yararına yedek akçe ayrılmasına ve hayır işleri için kârdan pay ayrılmasına; TTK’nın 523. maddesinin üçüncü fıkrasında *“Esas sözleşmede hüküm bulunmasa bile, genel kurul, şirketin işçileri için yardım sandıkları ve diğer yardım örgütleri kurulması veya bunların sürdürülebilmesi amacıyla veya diğer yardım ve hayır amaçlarına hizmet etmek üzere, bilânço kârından yedek akçe ayırabilir.”* hükmüne yer verilmiştir. Nitekim, ETK’nın 469. maddesinin üçüncü fıkrasında da *“Esas mukavelede hüküm olmasa bile umumi heyet, şirket müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları vesair yardım teşkilatı kurulması ve idamesi maksadiyle veya diğer yardım maksatlarına hadim olmak üzere, safi kardan aidat tefrik edebilir; bu aidat esas mukavele ile muayyen yardım akçeleri hakkındaki hükümlere tabidir.”* hükmü yer almakta idi.

Görüldüğü üzere, genel kurul kararı ile çalışanlar ve işçiler yararına yedek akçe ayrılmasını düzenleyen TTK’nın 523. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü, ETK’nın 469. maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün öz itibarıyla aynıdır⁸. Sadece, ETK’nın ilgili fıkra hükmündeki *“vesair yardım teşkilatı”, “idamesi”, “hadim olmak”, “safî kâr”* ibareleri yerine TTK’da *“ve diğer yardım örgütleri”, “sürdürülebilmesi”, “hizmet etmek”* ve *“yıllık kâr”* ibareleri kullanılmıştır.

Bu çerçevede, anonim şirket esas sözleşmesinde hüküm bulunmasa dahi, genel kurul, şirket işçileri yararına yardım sandıkları veya diğer yardım örgütleri kurulması ve devamı amacıyla, şirket kârından yedek akçe ayırabilir.

Hatta, bir önceki bölümde izah edilen 522’nci maddeden ayrı olarak, 523’üncü maddenin üçüncü fıkrasında *“veya”* ibaresine yer verilmek suretiyle, yardım sandıkları ve diğer yardım örgütleri yanında *“diğer yardım ve hayır amaçlarına hizmet etmek üzere”* yedek akçe ayrılmasının da yolu açılmıştır. Bu yönüyle, TTK’nın 523’üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün, işçiler yararına yedek akçe ayrılmasının konusunu 522’nci maddeye ve hatta ETK’ya göre daha geniş tuttuğunu, işçilere yardım amacı taşıyan hemen hemen yasal her türlü harcama yanında şirket dışındaki kişi ve kuruluşlara yardım yapılması ve hayır işlerine yönelik harcamalarda bulunulması amacıyla kârdan pay ayrılmasına izin verildiğini söyleyebiliriz.

Dilerseniz, bu amaçla şirket kârından pay ayırmayı düşünen şirketlere yol göstermesi bakımından da konuyu bir örnekle somutlaştıralım: (B) Anonim Şirketi’nin 2014 yılı Mart ayı içerisinde yapacağı olağan genel kurul toplantısında, şirket işçileri yararına vakıf kurulmasına ve şirket kârından anılan vakfa aktarılacak üzere yedek akçe ayrılmasına yönelik olarak, aşağıdaki gibi bir karar alabilir;

⁸ TTK’nın 523üncü maddesinin gerekçesinde *“Madde, 6762 sayılı Kanununun 469 uncu maddesinden alınmıştır.”* denilmiştir.

“Yönetim Kurulu’nun ‘TTK’nın 523üncü maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, şirket işçileri için (B) Anonim Şirketi Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı kurulması ve şirketin bilanço kârından, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre % 5 oranında yasal yedek akçe ayrılıp pay sahiplerine % 5 oranında kâr payı ödendikten sonra, kalan kısmın % 3’ünün yedek akçe olarak ayrılıp anılan vakfa tahsis edilmesi’ yönündeki teklifi görüşüldü. Yönetim kurulunun teklifinin kabulüne ve anılan vakfın kurulması konusunda gerekli işlemleri tesis etmek üzere Yönetim Kuruluna yetki verilmesine, oy birliği ile karar verildi.”

Aynı şirket, diğer yardım ve hayır işleri için kârdan pay ayırmak istiyorsa, bu durumda, 2014 yılı Mart ayı içerisinde yapacağı olağan genel kurul toplantısında, aşağıdaki gibi bir karar alabilir;

“Yönetim Kurulu’nun ‘TTK’nın 523üncü maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca, diğer yardım ve hayır amaçlarına hizmet etmek üzere, şirketin bilanço kârından, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre % 5 oranında yasal yedek akçe ayrılıp pay sahiplerine % 5 oranında kâr payı ödendikten sonra, kalan kısmın % 3’ünün yedek akçe olarak ayrılması’ yönündeki teklifi görüşüldü. Yönetim kurulunun teklifinin kabulüne ve anılan yardım ile hayır amaçlı harcamaları yapabilmesi hususunda Yönetim Kuruluna yetki verilmesine, oy birliği ile karar verildi.”

Peki, anonim şirketler, şirket işçileri yararına ya da hayır işleri için kârdan pay ayırırlarken, yüksek oranlar belirleyebilirler mi? Hemen belirtelim ki, şirket genel kurulu, bu konuda mutlak bir serbestiye sahip değildir. Bu konuda dikkat edilecek en önemli kıstas, işçiler yararına veya hayır amacıyla kârdan yedek akçe ayırırken, pay sahiplerinin müktesep haklarından olan kâr payı alma hakkının olumsuz şekilde etkilenmemesi olmalıdır. Yani, şirket genel kurulu, *“işçi/hayır yararına ancak ortaklar aleyhine”* olan bir tahsiste bulunamaz. Dolayısıyla, şirket yönetimi ve genel kurulu bu konuda dengeli bir kâr dağıtım politikası belirlemeli, bu konuda alınacak genel kurul kararlarında –sonradan açılacak olası iptal davalarının önüne geçmek için- oybirliği, bu mümkün değilse şirket sermayesinin azami çoğunluğunun oylarının alınmasına gayret edilmeli ve şirketin genel menfaati böyle bir aidat ayrılmasını zorunlu kılıyorsa, işçiler yararına yedek akçe ayrılarak kâr payının azaltılması yoluna gidilmelidir⁹.

Bu konuda belirtmemiz gereken bir diğer husus da, işçiler yararına ya da hayır işleri için ayrılan yedek akçelerin başka işlerde kullanılıp kullanılmayacağı ya da şirket tarafından geri istenip istenemeyeceğine dairdir. ETK’ya ilişkin doktrinde, *“toplumsal bir mahiyet taşıdığından, yönetim kurulu yahut genel kurulun ayrılan yedek akçelerin başka bir amaç için kullanmalarının veya bu yönde karar almalarının mümkün olmadığı”* görüşü mevcuttur¹⁰. Bu görüşünün, ETK ile hemen hemen aynı hükümleri içeren TTK açısından da geçerliliğini koruduğu kanısındayız. Nitekim, TTK’nın 522’nci maddesinin ikinci fıkrasında *“Yardım amacına özgülenen yedek akçelerin ve diğer malların şirketten ayrılması suretiyle bir vakıf veya kooperatif kurulması zorunludur.”* denilerek, ayrılan yedek akçelerin kurulacak vakfa veya kooperatife aktarılması, şirket bünyesinde tutulmaması şart koşulmaktadır. Dolayısıyla, işçiler yararına ayrılmış bulunan yedek akçelerin geri istenmesinin ya da tahsis olduğu gaye dışında bir amaç için çözümlenip harcanmalarının mümkün olmayacağı kanısındayız¹¹.

⁹ DOĞANAY, age, 1060

¹⁰ DOĞANAY, age, s.1061

¹¹ Orhan Nuri ÇEVİK, Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s.359

3- ÖZET ve SONUÇ

6762 sayılı eski Ticaret Kanunu gibi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu da, şirket çalışanları yararına yedek akçe ayrılması konusunda iki yöntem öngörmektedir. Birinci yöntem göre, şirket esas sözleşmesinde hüküm bulunmak kaydıyla, şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri yararına vakıf veya kooperatif kurabilecek ve bunların devamı amacıyla yıllık kârdan yedek akçe ayrılabilir. Şirketin yıllık kârından yöneticiler, çalışanlar ve işçiler için ayrılacak olan bu yedek akçeler, ayrılmalarını müteakip bağımsız bir nitelik kazanacak ve mevcut olan veya ileride kurulacak olan bir vakfa ya da 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca kurulacak kooperatife mal edilecek ya da bu amaçla kurulacak kamu tüzel kişiliğine verilecektir. İkinci yöntem göre ise, şirket esas sözleşmesinde hüküm bulunmasa bile, genel kurul, şirketin işçileri için yardım sandıkları ve diğer yardım örgütleri kurulması veya bunların sürdürülebilmesi amacıyla veya diğer yardım ve hayır amaçlarına hizmet etmek üzere, şirket kârından yedek akçe ayrılmasını kararlaştırabilecektir.

Bu yönüyle, TTK'nın konunun kapsamını ETK'ya göre daha geniş tuttuğunu, işçilere yardım amacı taşıyan hemen hemen yasal her türlü harcama yanında şirket dışındaki kişi ve kuruluşlara yardım yapılması ve hayır işlerine yönelik harcamalarda bulunulması amacıyla kârdan pay ayrılmasına izin verdiğini söylemek mümkündür. ETK'da da yer verilen ve TTK ile kapsamı genişletilen bu uygulamanın, şirket kârından yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yedek akçe ayırmayı düşünen, böylece bunlara gerektiğinde maddi destekte bulunma ve hatta ikinci emeklilik maaşı imkanı sunarak şirkete bağlılıklarını ve performanslarını artırmayı amaçlayan anonim şirketler, ayrıca aile anayasasına sahip olup da daha kurumsal bir yapıya ve çalışan memnuniyetine odaklanan aile şirketlerimiz için değerlendirilmesi gereken önemli bir imkan olduğu kanısındayız.

KAYNAKÇA

- ÇEVİK Orhan Nuri, Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994
- DOĞANAY İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 2. Cilt, 2. Baskı, Olgaç Matbaası, Ankara, 1981
- ERİŞ Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1995
- Komisyon Raporu : Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:23, Yasama Yılı:2, S.Sayısı:96, Nr.112
- T.C. Yasalar (09.07.1956) 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (9353 sayılı)
- T.C. Yasalar (14.02.2011) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (27846 sayılı)